

3.2. Позитивний вплив людини на природу

Під позитивним впливом мається на увазі робота по збереженню природних об'єктів та по збільшенню біологічного та географічного різноманіття. Ці роботи мають такі напрямки:

– *заповідний*, метою якого є охорона рідкісних тварин і рослин, збереження унікальних ландшафтів, створення умов для відновлення зникаючих представників біосфери. Такі роботи проводяться на природних територіях чи в штучно створених об'єктах. До останніх відносяться зоологічні та ботанічні сади і парки;

– *споживчий* (господарський) – мається на увазі одержання і вирощування нових, не відомих природі сортів рослин, порід тварин, птахів, риб. Висаджування лісів, лісосмуг. Зариблення озер, річок, морів. Мета такої роботи – отримати їжу, робочих тварин, корисні

людині продукти. Разом з тим біосфера збагачується внаслідок збільшення біорізноманіття;

– *декоративний*, коли для вдоволення естетичних потреб люди виводять і розводять нові види кімнатних тварин, рослин, квітів, птахів або створюють нові чи покращують існуючі ландшафти, об'єкти садово-паркової культури і таке інше;

– *рекреаційний* – для покращення умов відпочинку та оздоровлення на одноманітних територіях люди будують ставки, висаджують парки та таке інше.

3.2.1. Заповідний напрямок

Заповідна справа – комплекс організаційних, правових, наукових, економічних і виховних заходів, спрямованих на збереження унікальних та типових ландшафтів чи окремих природних об'єктів (видів рослинного і тваринного світу, насамперед рідкісних та таких, які перебувають під загрозою зникнення і занесені до Червоної книги; геологічних утворень, водойм тощо) з науковою, природоохоронною та іншою метою. Це здійснюється шляхом створення світового, національних та місцевих природно-заповідних фондів.

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та інші цінності і виділені з метою збереження різноманіття ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища. Природно-заповідний фонд світової системи природних територій та об'єктів, яка складається з державних та місцевих заповідних територій, перебуває під особливою охороною.

Заповідний режим встановлюється залежно від завдань, визначених при створенні заповідних територій і об'єктів, та характеру заповідних територій і об'єктів, характеру заповідних природних комплексів. За існуючою класифікацією передбачені такі види заповідних територій: заповідник, природний парк, заказник, пам'ятка природи, ботанічний сад, дендрологічний парк, зоологічний парк, заповідне урочище, парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва.

На заповідній території визначається заповідне ядро (або декілька ядер). Навколо ядра створюється буферна зона для збереження його від негативної дії навколишніх територій, що зазнали певного антропогенного впливу. За буферною лежить перехідна зона, до якої включаються території з традиційною для регіону господарською діяльністю, на яку накладаються певні обмеження.

Згідно з рішенням ЮНЕСКО найвищий рівень заповідування мають міжнародні біосферні заповідники. У всьому світі таких налічується біля трьохсот. Чотири з них (“Асканія-Нова”, Карпатський, Дунайський, Чорноморський біосферний) розташовані в Україні.

В табл. 3.1 наведені дані про заповідні території на континентах

Таблиця 3.1

Заповідники по регіонах

Показник	Африка	Америка			Азія	Європа	Океанія
		Північна	Центральна	Південна			
Число заповідників	580	1370	250	520	1370	1610	890
Площа (млн. га)	118	165	86	102	91	39	50

Заповідні території є частиною так званої екологічної мережі континенту. В 1995 році було прийнято рекомендації Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття щодо питань формування Всеєвропейської екологічної мережі як єдиної просторової системи територій країн Європи з природним або частково зміненим станом ландшафту. Формування екологічної мережі передбачає зміни в структурі земельного фонду країни шляхом віднесення (на підставі обґрунтування екологічної безпеки та економічної доцільності) частини земель господарського використання до категорій, що підлягають особливій охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів.

Докладні відомості про заповідні території і екомережу України представлені в наступному розділі глави. А тут на прикладі дрохви розглянемо значення заповідного напрямку у збереженні орнітологічного біорізноманіття.

Дрохва (дудак) – найбільший степовий птах масою 10-15 кг. До 1975 року дрохва гніздилася в 18 областях України, а з 1985 – лише в 7. Зараз у степовій частині Лівобережної України в гніздовий період нараховується 440-620 особин, а на решті території держави – 70-100 особин. Як зникаючий вид вона занесена до Європейського Червоного списку і Червоної книги України. У 1999 році створено благодійний “Міжнародний фонд дрохви”. У 2001 році прийнята міжрегіональна програма “Збереження степу та відтворення східноєвропейської популяції дрохви в Україні”. В Харківській області на березі Печенезького водосховища (територія ландшафтного заказника “Печенезький”) є дрохворозплідник, в якому мешкає біля 130 птахів.

Контрольні запитання і завдання

1. Перелічити напрямки позитивного впливу людства на природу.
2. Обґрунтувати доцільність терміну “позитивний вплив людини на природу”.
3. Перелічити складові заповідної справи.
4. Обґрунтувати цілі створення природно-заповідного фонду.
5. Перелічити види заповідних територій.
6. Намалювати зональну схему заповідної території.
7. Використовуючи дані табл. 3.1, визначити долю заповідних територій в Європі (Азії, Африці, Америці).